

video quomodo que ipsius sunt, non etiam recte sua vocare possit, diversis dumtaxat modis. Cum enim beatitudinem illam obtinuerimus, nostra erunt ad videndum superiora, ad convivendum aequalia, ad dominandum inferiora. Congaudeat igitur securissimus major frater. *Ambrosius* (ubi supra in fin.) Si enim desinat invidere, omnia sua sunt, vel Judæus facramenta veteris testamenti, vel baptizatus nova etiam possidens. *Theophylactus* (hoc loco.) Vel aliter totum. Persona filii, qui videtur murmurare, sumitur pro omnibus quicumque scandalizant ut (r) in subditis; sicut David introducit personam passam scandalum in peccatorum pace. *Titus*. Major igitur filius sicut agricola insistebat agricultura; non terrestrem, sed animæ agrum todiens, & salutis arbores inserens, scilicet virtutes. *Theophylactus* (super *Senior filius*.) Vel erat in agro, hoc est in mundo, colens propriam carnem, ut repleatur panibus, & seminans in lacrymis, ut in gaudio metat; sed cognitis gestis volebat intrare ad commune gaudium. *Chrysostomus*. (a) Queritur autem si afficitur passione livoris dolens in prosperis aliorum. Dicendum est autem, quod nullus sanctorum dolet in talibus; imo bona aliorum sua existimat. Non autem oportet omnia quecumque parabola continet, ad litteram pertractare; sed sensum elicientes cuius causa componitur, nihil aliud perferunt. Hæc ergo parabola ad hoc est composita ut peccatores non diffident reverti, scientes quod magna consequentur; unde introducit alios turbatos in eorum bonis, ut indicet eos livore tabescentes, sed tanto decore honoratos redeuntes, ut etiam invidiosi possint aliis fieri. *Theophylactus* (paulo à fin. Comm.) Vel phariseorum intentionem corrigit Dominus per præsentem parabolam, quos ex (2) hypothese nominat justos; quasi dicat: Esto vos vere justos esse, nec transgressos aliquod mandatorum: numquid igitur propter hoc non oportet admittere à flagitiis redeuntes? *Hieronymus* (in Lib. de filio prodigo ad Damalum.) Vel aliter. Omnis iustitia in comparatione Dei est injusti-

(a) Al. omittitur in. Sic autem legit P. Nicolai: quicumque scandalizantur in subitis profectibus & salute peccatorum; sicut David, &c. (2) Al. hypostasi. (3) *Nicolajus habet debens*, tunc diluit. (4) Al. nonnulla. (5) Al. continentis.

EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græc. PP. ex hom. 65. in Matth.

tia: unde Paulus Rom. 7. „ Quis me liberabit de corpore mortis hujus? „ Unde Apostoli indignati sunt pro petitione matris filiorum Zebedæi. *Cyillus*. Quod & nos ipsi quandoque patimur: vivunt enim quidam præstantissimam, & optimam vitam; alius autem in ipso senio multoties ad Deum convertitur, vel forsitan extremum diem claudere (3) debens, ac diluit reatus, Domino miserante. Hoc quidem aliquando respiciunt ex importuna pusillanimitate, non attendentes mensuram Salvatoris, qui de salute pereuntium gaudet. *Theophylactus* (ubi supra.) Dicit ergo filius patri: Gratis dixi in doloribus vitam, à peccatoribus molestatus; & nunquam causa mei decrevisi macrandum esse hædum, idest persequentem me peccatorem, ut paululum recrearet; qualis hædus fuit Achab Eliæ: qui dicebat 3. Reg. 19. „ Domine, Prophetas tuos occiderunt. „ *Ambrosius* (Lib. 7. cap. de duobus filiis.) Vel aliter. Notatur hic frater usque adeo ut de villa venire dicatur, hoc est terrenis operibus occupatus, ignorans quæ sunt spiritus Dei, ut denique nunquam pro se vel hædum queratur occisum: non enim pro invidia, sed pro venia mundi agnus est immolatus. Invidus hædum querit, innocens agnum pro se desiderat immolari. Ideo & senior dicitur, eo quod cito quis per invidiam confenscat; ideo & foris stat, eo quod malevolentia eum excludat; ideo chorum, & symphoniam audire non potest, hoc est (4) non ulla theatralis incentiva lascivie, sed plebis concordiam (5) continetis, quæ de peccatore salvato dulcem lætitiæ suavitatem refultat: qui enim sibi iusti videntur indignantur quando alieni peccatum fatentur, venia laxatur. Quis tu es ut Domino contraducas, ne videlicet culpam relaxaret, cum tu cui volueris ignoscas? Sed remittendis post penitentiam debemus favere peccatis, ne dum veniæ alterius invidemus, ipsi eam non mereamur à Domino. Non invidemus de longinqua regione remeantibus; quia & nos fuimus in regione longinqua.

(a) Opinio quedam erronea

EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græc. PP. Refert ex illa Corderius, & ex ipsius hom. in parabolam hanc Tom. 7. edit. Anglicane Græcæ desumpti notat; sed in Commeminiã, quæ ad manum est, non habetur.

CAPUT XVI.

(a) Dicebat autem & ad discipulos suos: Homo quidam erat dives qui habebat villicum; & hic diffamatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius. Et vocavit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubescio. Scio quid faciam, ut cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas. Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui: dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & sede cito; & scribe quinquaginta. Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait, Centum cados triticæ. Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta.

(b) Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset: quia filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt. Et ego vobis dico: facite vobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est; & qui in modico iniquus est, & in majori iniquus est. Si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis, quod verum est quis credet vobis? Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Nemo servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut uni adhaerebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire, & mammonæ.

(c) Audiebant autem omnia hæc pharisei; qui erant avari, & deridebant illum. Et ait illis: Vos estis, qui justificatis vos coram hominibus; Deus autem novit corda vestra: quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum. Lex, & Propheta usque ad Joannem, ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illum vim facit. Facilius est autem caelum, & terram præterire, quam de lege unum apicem cadere. Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, moechatur; & qui dimissam à viro ducit, moechatur.

(d) Homo quidam erat dives, qui induebatur purpura, & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui jacebat ad januam ejus: ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis; & nemo illi dabat; sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus.

(e) Factum est autem n. ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in sinum Abraham. Mortuus est autem & dives, & sepultus est in inferno. Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe, & Lazarum in sinu ejus; & ipse clamans, dixit: Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquam, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Et in his omnibus inter nos, & vos caos magnum firmatum est; ut hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque inde huc transire.

(f) Et ait: Rogo te, pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres: ut testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & Prophetas; audiant illos. At ille dixit: Non, pater Abraham; sed si quis ex mortuis levit ad eos, penitentiam agent. Ait autem illi: Si Moysen, & Prophetas non audiunt; neque si quis ex mortuis surrexerit, credent.

(a) *Eda* (cap. 65. in Luc. in proemii princ.) Postquam murmurantes de penitentium receptione tribus parabolis Salvator redarguit, quartam mox, quintamque de suis: Homo quidam erat dives, qui habebat villicum. *Chrysostomus*. (a) Opinio quedam erronea

EX EDIT. P. NICOL. (a) In Catena Græc. PP. Refert ex illa Corderius, & ex ipsius hom. in parabolam hanc Tom. 7. edit. Anglicane Græcæ desumpti notat; sed in Commeminiã, quæ ad manum est, non habetur.

multos habuit obsequentes adulatores, ut venit ad finem, privatus est omnibus: simpliciter enim sequitur: *Et sepulchrum est in inferno.* Sed etiam anima eius dum viveret sepeliebatur, obruta corpore quasi sepulchro. *Augustinus* de *Quest. Evang.* (Lib. 2. quæst. 38.) Sepultura autem inferni penarum profunditas est, quæ superbos, & immisericos post hanc vitam vorat. *Basilus*. (a) Est autem infernus quidam locus communis in intimo terra, obumbratus undique, & opacus, cujus est quoddam orificium in profundum tendens, per quod patet descensus animabus ad mala damnatis. *Chrysostomus*. (b) Vel sicut Regnum carceres extra manent, sic & extra mundum foris alicubi est infernus, unde & exteriores tenebrae dicte sunt. *Theophylactus* (super *In inferno*.) Quidam vero dicunt infernum esse transitum ab apparenti ad disparens, & deformitatem animæ: quamdiu enim anima peccatoris in corpore est, apparet per proprias operationes; ut autem evolat de corpore, fit deformis. *Chrysostomus* (conc. 2. de *Lazaro*.) Sicut autem pauperi dum viveret graviores penas, reddebat jacere ante januam divitis, & aliena bona prospicere; sic diviti mortuo augebat exitum accubitus in gehenna, & prospectus delectationis Lazari, ne solum tormentorum natura, sed & collatione honoris illius inmerabilibus sentiret supplicium: unde sequitur: *Elevans autem oculos suos, cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe.* Elevavit quidem oculos, ut inspiceret, non ut despiceret. Lazarus enim sursum erat, ille deorsum; illum plures Angeli portabant, istum insipita tormenta possidebant: unde non dicit, *Cum esset in tormento, sed in tormentis*: totus enim in tormentis erat, oculos solos liberos habebat, ut alterius latitiam posset aspicere, (1) ut magis torqueatur, quia non habet quod alius habet; aliorum divitiarum, eorum qui in paupertate sunt, tormenta sunt. *Gregorius*. (c) Si autem Abraham adhuc in imis non esset, hunc dives in tormentis positus non videret. Eos enim qui caelestis patrie vias secuti sunt, (2) post egressum carnis, inferni claustra tenuerunt, non ut poenam quasi peccatores plecterent, sed ut illos in locis remotioribus requiescentes, quia necdum intercessio mediatoris advenerat, ab ingressu regni reatus primæ culpæ retineret. *Chrysostomus* (hom. 4. in *Epist. ad Philippenses*.) Multi autem erant pauperes iusti; sed qui ja-

(a) *Adjungit idem Nicolai* propterea oculi dimittantur liberi, et prosequitur ut magis torqueatur &c. (2) *Al. prius*. (3) *Al. reddebat.*

(4) *Ex edit. P. Nicolai*. (a) In *Esai. cap. 5.* (b) In *Opere imperf. hom. 53.* (c) *Lib. 6. Moral. cap. 27. vel in antiq. codd. cap. 32. super illud Job 3. Nunc dormiens requiescerem &c.* (d) In hom. de *divite*. (e) *Conc. 2. de Lazaro.*

noluit, in inferno positus usque ad minima quaerenda pervenit: nam guttam aquæ petivit, qui micæ panis negavit. *Basilus*. (a) Condignum autem præmium redditur diviti illi ignis, & infernalis poena, lingua arefacta; vice liræ fontantis, gemitus; vice potus, desiderium stillæ; vice (1) speculorum enormium, caligo profunda; vice ambitus incessantis, pervigil vermis: unde sequitur: *Ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma.* *Chrysostomus* (serm. 2. in *Epist. ad Philippenses*.) Non autem quia dives fuerat, torquebatur, sed quia misertus non fuit. *Gregorius* in hom. (40. ut supra.) Hinc colligendum est quia poena mulcandus sit qui aliena diripit, si inferni damnatione percussus qui propria non largitur. *Ambrosius* (Lib. 8. cap. de *divite*.) Cuiusmodi etiam, quia luxurioso carere deliciis poena est; aqua (2) autem est refectio animæ in doloribus constituta. *Gregorius* in hom. (40. ut supra.) Quid autem est quod in tormentis positus linguam suam refrigerari postulat, nisi quod is qui (3) convivando de loquacitate peccaverat, per retributionis iustitiam in lingua atrociter adestat? Abundare enim in conviviis loquacitas solet. *Chrysostomus*. (b) Multa etiam lingua eius superba locuta est: ubi peccatum, ibi & poena; & quia plurimum lingua peccavit, amplius torqueatur. *Augustinus* de *Quest. Evang.* (Lib. 2. quæst. 38.) Vel quod linguam suam vult refrigerari cum in flamma totus arderet, significat quod scriptum est *Proverb. 17.* „Mors, & vita in manibus linguæ:“ & quia „ore confessio fit ad salutem:“ *Rom. x.* quod per superbiam ille non fecit. Extremum autem digiti vel minimam operationem significat, qua per Spiritum Sanctum subvenitur. *Augustinus* de *Origine animæ* (Lib. 4. cap. 16.) Dicit autem, (4) Membra hie animæ describuntur; & vis per oculum totum caput intelligi, quia dictus est elevare oculos suos; per linguam fauces; per digitum manum. Quid autem cause est ut nomina ista membrorum in Deo tibi corpus non faciant, in anima faciant? An vero quando de creatura dicuntur, proprie accipienda sunt; quando autem de creatore, tropice atque translate? Penas itaque corporeas daturus est nobis, quoniam non creator, sed creatura, idest homo, dicit *Psal. 138.* „Si assumpsero pennas meas diluculo.“ Porro si propterea linguam habuit dives ille corpore,

(1) *Al. Speculorum. Nicolai legit Spectaculorum.* (2) *Al. omittitur autem.* (3) *Al. convivendo.* (4) *P. Nicolai habet quod membra &c.* (5) *Al. desideratur ei.* (6) *Al. magnitudo premit Lazarum.* (7) *Al. quia.*
Ex edit. P. Nicolai. (a) In *Car. Græc. PP.* Ut ex Commentariis in *Esaiam* Corderius indicat; sed in illis quæ nunc supersunt in 16. capitula non occurrunt. (b) In hom. de *divite*. (c) *Orat. 5. de Beatitude.*

ream, quoniam dixit, *Refrigeret linguam meam;* in nobis quoque adhuc in carne viventibus manus habet ipsa lingua corporea: quia scriptum est *Proverb. 18.* „Mors, & vita in manibus linguæ.“ *Gregorius* Nissenus. (c) Sicut autem præstantissima speculorum repræsentant facierum imagines quales & ipsæ objectæ facies extant, letas quidem latantium, tristium vero tristes; sic & iustum Dei iudicium simile sit dispositionibus nostris: unde quia dives non fuit misertus pauperis jacentis ad januam, cum misericordia egeat, non exauditur: sequitur enim: *Et dixit illi Abraham: Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua.* *Chrysostomus* (conc. 2. & 3. de *Lazaro*.) Aspice Patriarchæ bonitatem: vocat illum filium, quod manufacturinem ejus potest exprimere; nullam tamen præbet auxilium ei qui se remedio privaverat: unde dicit: *Recordare*; idest, animadvertas peccata: ne obliviscaris quod fueris oblectatus divitis. *Recepisti bona in vita tua*, idest illa quæ vera bona esse purabas: non potes & in terra regnasse, & hic regnare: divitiarum non possunt esse veræ & in terra, & in inferis. Sequitur: *Et Lazarus similiter mala.* Non quod Lazarus ea mala puraverit; sed ex censura divitis hoc dicebat, qui inopiam, & famem, & duram ægritudinem æstimabat mala. Quando igitur infirmitatis, & agrotationis (6) magnitudo nos premit, Lazarum cogitemus, & lætantes accipiamus mala in vita nostra. *Augustinus* de *Quest. Evang.* (Lib. 2. quæst. 38.) Hæc igitur ei dicuntur, quia felicitatem dilexit sæculi, nec aliam vitam præter illam in qua superbus tumbat, adamavit. Lazarum autem dicit mala recepisse: quia intellexit hujus sæculi mortalitatem, labores, & dolores, & ærummas poenam esse peccati: quia omnes in Adam mortui, (7) qui factus est transgressione mortalis. *Chrysostomus* (conc. 3. de *Lazaro* ante med.) Dicit etiam, *Recepisti bona in vita tua*, quasi debita; quasi dicat: Si quid boni fecisti unde præmium daretur, omnia acceptisti in illo mundo, epulans, ditatus, oblectatus successibus prosperis; hic autem, si quid mali commisit, universa recepisti paupertate, fame, & extremis oppressus miseris; & uterque vestrum huc nudus accessit: hic quidem à peccatis, propter quod & consolationem sortitur, tu vero à iustitia; propter quod immitigabilem perfers poenam: unde sequitur:

retinentes quod deputatum est ad aliorum opus, non est omnino manendum in hac credulitate, sed impartendum est pauperibus, ut recipiamur ab eis in cælestibus tabernaculis: sequitur enim: *Ut cum descenderit, recipiant vos in æterna tabernacula.* Gregorius 21. Moral. (cap. 24.) (a) Si autem eorum amicitias æterna tabernacula acquirimus, dantes pensare debemus quia patronis potius matera offerimus, quam egenis dona largimur. *Augustinus* de Verb. Dom. (serm. 35.) Qui sunt enim qui habebunt tabernacula æterna nisi sancti Dei? Et qui sunt qui ab ipsis accipiendi sunt in tabernacula æterna nisi qui eorum indigentia serviunt, & quod eis opus est hilariter subministrant? Ibi sunt minimi Christi, qui omnia sua dimiserunt, & secuti sunt eum; & quæquid habuerunt, pauperibus distribuerunt, ut Deo sine læculari compede expediti fervirent, & ab oneribus mundi liberatos, velut pennatos sursum humeros tollerent. *Augustinus* de Quæst. Evang. (Lib. 2. q. 34.) Non ergo eos à quibus recipi volumus in tabernacula æterna, tanquam debitores Dei fas est intelligi; cum iusti, & sancti significentur hoc loco, qui eos inroducant qui necessitatibus suis terrena bona communicaverunt. *Ambrosius* (Lib. 7. cap. 6.) Vel aliter, *Facite vobis amicos de iniquo mammona;* ut largiendo pauperibus, Angelorum, ceterorumque sanctorum gratiam comparemus. *Chrysostomus* (b) (hom. 33. ad popul. Antioch.) Attende etiam, quod non dixit: *Ut suscipiant vos in suis mansionibus,* non enim ipsi sunt qui suscipiunt: unde cum dixisset: *Facite vobis amicos,* addidit, *De mammona iniquitatis;* ostendens quod non simpliciter eorum amicitia nobis patrocinabitur, nisi bona opera nos comitentur, nisi evacuemus iuste divitias congestas iniuste. Ars igitur artium periculosissima est elemosyna: non enim nobis domos fabricat luteas, sed vitam perennem impendit. Singularum artium alia alterius adminiculo indiget; cum autem misereri oportet, nullius alterius, sed solius voluntatis est opus. *Cyrillus*. (c) Sic igitur docebat Christus, affluentes divitiis summo opere diligere amicitiam pauperum, & thesaurizare in cælis. Noverat autem humane mentis desideriam, quomodo ambientes divitias nullum caritativum opus impendunt egenibus. Quod igitur talibus nullus spiritualium donorum fructus proveniat, manifestis exemplis ostendit, sub-

(1) *Al. iniquis, item iniquus.* (2) *Al. omittitur ejus.*
 EX EDIT. P. NICOL. (a) In antiquis quidem exemp. ab init. cap. in nobis autem prope medium, super illud Job 31. *Si dispexit perventem.* (b) In Catena Græcorum PP. Colligitur ex hom. 53. & 78. in Matth. ut ex hom. 14. in Epist. ad Rom. adde hom. 32. in Epist. ad Hebr. itemque hom. 33. inter illas quæ ad populum inscribuntur, & hom. 2. de Lazaro, ut & 3. vers. finem. (c) In eadem Catena Græca. (d) Ubi supra.

mona. Totum igitur studium transferamus ad alterum divitiis abrenuntiantes. *Beda* (cap. 65. in Luc.) Audiatur ergo hoc avarus, non posse simul divitiis, Christoque serviri; & tamen non dixit: Qui habet divitias, sed qui servit divitiis; qui enim divitiarum servus est, divitias custodit ut servus; qui autem servituti excussit jugum, distribuit eas ut dominus. Sed qui servit mammonæ, illi utique servit qui rebus istis terrenis merito suæ perveritatis præpositus, & princeps hujus sæculi nominatur.

(c) *Beda* (cap. 65. in Luc.) Monuerat Christus scribas, & pharisæos de sua iustitia non præsumere, sed peccatores penitentes recipere, & elemosynis sua peccata redimere; sed illi præceptorem misericordiæ, humilitatis, & parsimoniæ deridebant: unde dicit: *Audiebant autem omnia hæc pharisæi, qui erant avari, & deridebant eum:* duas ob causas: quia vel minus utilia imperaret, vel à se jam facta (1) superflue ingereret. *Theophylactus* (hoc loco.) At Dominus detegens in eis occultam malitiam, ostendit eos simulare iustitiam: unde subditur: *Et ait illis: Vos estis qui justificatis vos coram hominibus.* (a) *Justificat se coram hominibus qui peccatores tamquam infirmos, desperatosque contemnunt; se autem ipsos tamquam perfectos elemosynarum remedio opus non habere credunt; sed noxli timoris altitudo quam sit iuste damanda videt ille, qui illuminabit abscondita tenebrarum:* "1. Corinth. 4. unde sequitur: *Deus autem novit corda vestra.* *Theophylactus.* Et ideo abominabiles ei estis ob arrogantiam, & ambitum humani favoris: unde subditur: *Quia quod hominibus altum est, abominatio est apud Deum.* *Beda* (cap. 65.) Disputantem autem contra avaritiam Salvatorem pharisæi deridebant, quasi contraria legi, Prophetique præciperet, ubi multi ditissimi Deo placuisse leguntur; sed & ipse Moyses populum quem regebat, si legem sequeretur, omnibus terrenis bonis abundantum prædixit: quibus Dominus occurrens ostendit inter legem, & Evangelium, sicut promissionem, ita & præceptorum non minimam esse differentiam: unde subditur: *Lex, & Propheta usque ad Joannem.* *Ambrosius.* Non quia lex defecit, sed quia incipit Evangelii prædicatio: videntur enim minora compleri, cum potiora succedunt. *Chrysostomus* (hom. 38. in Marth.) Per hoc autem reddit eos celeres ad sui fidem: quia si usque ad tempus Joannis consummata sunt omnia, ego sum qui veni: non enim desistissent Prophetae, nisi venissem ego. (b) Sed dices: Qualiter Prophetae

usque ad Joannem cum multo plures Prophetae in novo quam in veteri testamento fuerint? Sed de illis Prophetis dicit qui prænuñciaverunt Christi adventum. *Eusebius.* (c) Noverat autem priores Prophetae prædicationem regni cælorum; sed nullus eorum expresse annuntiaverat populo Judæorum: eo quod puerilem mentem Judæi habentes (2) imbecilles erant circa prædicationis immensitatem. Primus autem Joannes manifeste prædicavit appropinquasse regnum cælorum, necnon & peccatorum remissionem per lavacrum regenerationis: unde sequitur: *Ex eo regnum Dei evangelizatur, & omnis in illud vim facit.* *Ambrosius* (Lib. 8. in Luc. cap. 1.) Lex enim multa secundum naturam tradidit, ut naturalibus indulgentior desideris ad iustitiæ studium nos vocaret; Christus naturam incidit, quia naturales quoque ascriptus voluptates. Sed ideo vim facimus nature ut non ad terrena demergat, sed ad superna se erigat. *Eusebius.* (d) Magna enim pugna incambit mortalibus in ascensu cælorum: quod enim homines carne mortali vestiti subjungunt voluptatē, & omnem illicitum appetitum, imitari volentes vitam angelicam, quomodo non sit violentus? Quis autem videns divino insudantes cultui, & penitentiam carne mortificantes, non revera fatebitur illos vim inferre regno cælorum? Sed & si quis indagaverit mirandum propositum venerandum martyrum, fatebitur eos vim irrogare in regnum cælorum. *Augustinus* de Quæst. Evang. (Lib. 2. cap. 37.) Vim etiam faciunt in regnum cælorum, ut non solum temporalia ista contemnunt, sed etiam linguas deridentium se talia contemnes: hoc enim subiungit Evangelista, cum dixisset, derisum fuisse Jesum, cum de contemendis terrenis divitiis loqueretur. *Beda* (cap. 58. in Luc.) Ne autem putarent in eo quod dixit: *Lex, & Propheta usque ad Joannem,* legis, vel Prophetarum ab eo destructionem prædicari; hoc excludit subdens: *Facilius autem est cælum, & terram præterire, quam de lego unum apicem cadere.* Præterit enim figura hujus mundi, "1. Corinth. 7. de lege autem nec unius quidem litteræ summias, id est nec minima quæque à sacramentis spiritualibus vacant: & tamen lex, & Propheta usque ad Joannem: quia non potuit ultra venturum prophetizari qui Joannis præconio jam venisse clarebat. Quod autem de lege in perpetuum non violanda prædixerat, uno exempli gratia de illa sumpto confirmat testimonio, dicens: *Omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mæchatur, & qui dimissam à vi-*

(1) *Al. superfluis.* (2) *Al. docet imbecilles.*

EX EDIT. P. NICOL. (a) *Beda.* (b) Hom. 19. Oper. imperf. (c) In Cat. Græc. PP. (d) *Ibid.*

ro ducit, mæchatur: ut ex hoc uno discedent etiam in ceteris eum non ad solvenda, sed implenda decreta (1) legis venisse. *Theophylactus* (super *Lex*, & *Propheta usque ad Ioannem*.) Quod enim cum imperfecte lex imperfecte loqueretur, ex hoc patet quod duris præcordiis Judæorum ait Deut. 24. „ Si vir odio habuerit conjugem, dimittit eam: quia cum homicidæ essent, & gauderent in sanguine, nec astrictorum sibi miserebantur; adeo ut filios, & filias mactarent dæmonibus. Nunc vero perfectionis doctrinæ opus est: ob hoc igitur dico, quod si quis repudiat conjugem, non incumbente causa fornicationis, mæchatur, & qui aliam duxerit, mæchatur. *Ambrosius* (Lib. 8. in Lucam cap. de lege conjugii.) Prius autem dicendam arbitror de lege conjugii, ut postea de prohibendo divorcio disputemus. Quidam putant omne conjugium à Deo esse, quia scriptum est Matth. 19. „ Quos Deus conjunxit, homo non separat. Quomodo ergo Apostolus dixit 1. Cor. 7. „ Si infidelis discedit, discedat? in quo ostendit, non à Deo esse omne conjugium: neque enim Christiani Gentilibus Dei iudicio conjuguntur. Noli ergo uxorem dimittere, ne Deum tuæ culpæ diffitearis auctorem. Etenim si alienos, multo magis uxoris debes tolerare, & emendare mores: quæ cum parvulis feta dimittitur, durum si excludas parentem, pigra teneas, ut ad contumeliam parentis addas etiam pietatis injuriam; durius si propter matrem etiam filios simul pellas. Paternæ liberos tuos vivente te esse sub vitrico; ac incolumi matre, esse sub noverca? Quam periculosum, si fragilem adolescentiæ ætatem errori offeras; quam impium, si ejus desituitas senectutem cuius desolaveris juventutem! Pone si repudiata non nubat; & hoc tibi debuit displicere, cui adultero fidem servat. Pone si nubat; necessitas illius tuum crimen est, & quod conjugium putas, adulterium est. Hoc moraliter tamen: quia supra proposuerat regnum Dei evangelizari, & cum dixisset de lege unum apicem non posse cadere, subiicit: *Omnis qui dimittit uxorem suam, & ducit alteram, mæchatur &c.* vir Christus est, uxor Ecclesia, caritate uxor, integritate virgo. Ergo quem Deus traxit ad Filium, non separat persecutio, non avertat luxuria, non philosophia deprædetur, hæreticus non inficiat, Judæus non separet. Adulteri sunt omnes qui adulterare cupiunt fidei, & sapientiæ veritatem.

(d) *Beda* (cap. 68. in Luc.) Admonuerat

(1) *Al.* lege. (2) *Al.* & nos quales epulæ &c. (3) *Al.* Potens.

Ex EDIT. P. NICOL. (a) Tam in antiq. quam in nov. codd. cap. 5. super illud Job 1. *Cumque &c.* (b) In Cat. Græc. PP.

supra Dominus facere amicos de mammona iniquitatis; quod audientes pharisæi deridebant: deinde illa quæ proposuerat, exemplis astruit, dicens: *Homo quidam erat dives. Christus Josomus* (hom. de divite circ. princ. inter hom. ex Luca.) *Erat*, non est, quia præterit quasi umbra fugiens. Non autem omnis sancta puritas, aut divitiæ criminose; sed ut luxuria infamaret divitijs; ita pauperitatem commendat sanctitas: sequitur enim: *Et induebatur purpura, & bysso. Ambrosius* (Lib. 8. in Luc. cap. de divite induto.) Purpura color regii habitus est; ex conchis marinis ferro circumcinctis emissis, byssus vero genus lini candidi, & mollissimæ. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Si autem subtilium pretiosarumque vestium cultus culpa non esset, nequaquam sermo Dei hoc tam vigilanter exprimeret. Nemo quippe vestimenta pretiosa, nisi ad inanem gloriam querit, ut honoratior ceteris esse videatur: nemo enim vult ubi pretiosis vestibus indui ubi ab aliis non possit videri. *Christus Josomus* (in hom. super hoc Evang. *Homo quidam erat dives*: inter hom. ex Luca.) Cinerem, & pulverem, & terram purpura, & serico protegebat: secundum vestimenta ejus, ita & epulæ: (2) ergo & nobis quales epulæ, ita & vestimenta: unde sequitur: *Et epulabatur quotidie splendide. Gregorius* 1. Moral. (a) (super illud, „ Cumque in orbem transissent.) Ubi soletur intendum est, quia celebrari sine culpa convivia vix possunt: pene semper epulæ comitatur voluptas. Nam dum corpus in refectionis delectatione resolvitur, nec ad inane gaudium relaxatur.

Sequitur: *Et erat quidam mendicus nomine Lazarus. Ambrosius* (Lib. 8. cap. de divite induto.) Narratio magis quam parabola videtur, quando etiam nomen exprimitur. *Christus Josomus* (in hom. hujus Evang. ut supra.) Parabola vero illa est ubi exemplum ponitur, & accentur nomina. Interpretatur autem Lazarus, qui adjunctus est: pauper enim erat, & illum Dominus adjuvabat. *Cyrillus* (b) Vel aliter. (3) Præfens sermo de divite, & Lazaro similitudinarie scriptus est in parabola, ut innoscat quod qui terrenis affluunt opibus, nisi velint opitulari necessitatibus pauperum, gravem incurrent sententiam. Refert autem traditio Judæorum, Lazarum quemdam fuisse tunc temporis in Hierosolymis extrema pressum inopia, & infirmitate, cuius meminuit Dominus, introducens eum in exemplum ad majorem sermonis manifestationem. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Notandum

dum etiam est, quia in populo plus solent nomina divitum quam pauperum sciri. Dominus autem nomen pauperis dicit, & nomen divitis non dicit: quia Deus humiles novit, atque approbat, superbos ignorat. Ut autem amplius probaretur pauper, simul hunc & pauperem, & ægritudine tabescere: sequitur enim: *Qui jacebat ad januam ejus ulceribus plenus. Christus Josomus* (in hom. super istud Evang. ut supra.) Ideo jacebat ad januam, ne dives diceret: Non vidi, nemo mihi nuntiavit. Videbat eum exiens, & revertens. Ideo ulceribus plenus, ut crudelitatem divitis suo corpore demonstraret. (1) Infelicissime hominum, mortem corporis tui vides jacere ante januam, & non miseris. Si Dei præcepta non consideras, saltem conditionis tuæ miserere, & time ne ipse talis efficiaris. Agrotatio autem habet aliquod solatium, si opes habet: quanta ergo in isto pœna est in quo inter tanta vulnera non meminit dolores plagarum, sed famem? Sequitur enim: *Cipiente saturari de micis quæ cadebant de mensa dicitis*; quasi dicat: Quod proicis de mensa, hoc præbe in elemosynam; fac damna lucrum. *Ambrosius* (ut supra.) Insolentia autem, & tumor divitum (2) iudicis competentibus subinfertur: sequitur enim: *Et nemo illi dabat.* Ita enim sunt conditionis humanæ immemores, ut tamquam supra naturam siti de miseris pauperum incentiva suarum capiant voluptatum, rideant inopem, insultent egenti, & quorum misereri deceat, his auferant. *Augustinus* de Verb. Dom. (serm. 25.) Inexplebilis enim avaritia divitum nec timer Deum, nec hominem veretur: non parci patri, amico fidem non servat, viduam opprimit, rem pupilli invadit. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Insuper pauper videbat procedentem divitem ab obsequentibus circumfusurum, se in infirmitate, & inopia à nullo visitari: nam quia nemo ei ad visitandum aderat, testantur canes, qui licenter vulnera ejus lingebant: sequitur enim: *Sed & canes veniebant, & lingebant ulcera ejus. Christus Josomus* (ut supra.) Ulcera quæ nullus hominum lavare dignabatur, & contrectare, feræ mites lambunt. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Ex una ergo re omnipotens Deus duo judicia exhibuit, dum Lazarum pauperem ante januam divitis jacere permisit, ut & dives impius damnationis sibi auget ultionem, & tentatus pauper cresceret ad remunerationem: quia conspiciebatur ille quotidie cui miseretur, videbat iste de quo probaretur.

(c) *Christus Josomus* (in hom. hujus lectionis. S. Thom. Oper. Tom. IX.

(1) Quatuor supra jam citata exempla omittunt. Infelicissime hominum. (2) *Al.* in divitis competentibus. (3) *Al.* desperes. (4) *Omissis P. Nicolai* defuncto.

EX EDIT. P. NICOL. (a) Hom. 6. in 2. ad Corinth. (b) Conc. 2. de Lazaro.

ut supra.) Audivimus quid utrique in terra passum sunt; videamus quid utrique patiantur apud inferos. Quod temporale fuit, præterit, quod sequitur, æternum est. Uterque mortuus est: illum Angeli, hunc pœnæ susceperunt: dicitur enim: *Factum est autem ut moreretur mendicus, & portaretur in sinum Abraham.* Tantæ pœnæ repente deliciis commutatur. Portatur post tantos labores, quia desecerat, ne saltem ambulans laboraret; & portabatur ab Angelis. Non succederat ad portandum pauperem unus Angelus; sed propierea plures veniunt, ut chorum lætitiæ faciant. Gaudet unusquisque Angelus tantum onus tangere, libenter talibus oneribus pragrantatur, ut ducant homines ad regna cælorum. Portatus est autem in sinum Abraham, ut illum palparet, & refocillaret. Sinus Abraham, paradus est. Ideo autem Angeli ministrantes tulerunt pauperem, & locaverunt eum in sinu Abraham, quia licet despectus jaceret, non tamen desperavit, nec blasphemavit, dicens: Hic dives in nequitiâ vivens gaudet, & tribulationem non patitur; ego vero nec continere valeo necessariam escam. *Augustinus* de Origine animæ (Lib. 4. cap. 16.) Quod autem Abraham sinum existimas esse corporeum, veror ne in te tanta oculariter, non serio agere credaris. Neque enim usque adeo (3) deciperis, ut arbitris corporeum suum hominis unitis ferre tot animas; immo, ut secundum te loquar, tot corpora quot illuc Angeli, sicut Lazarum, perferunt: nisi opineris fortasse illam unam animam solam ad eundem sinum pervenire meruisse. Si errare pueriliter non vis, sinum Abraham intellige remotam sedem quietis, atque creatam, ubi est Abraham; & ideo Abraham dictam, non quod ipsius tantum sit, sed quod ipse multarum gentium pater sit, qui ad imitandum fidei principatum præpositus est. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Cum autem duo essent inferius corda, pauperis scilicet, & divitis; unus desuper erat inspector, qui & pauperem tentando exercebat ad gloriam, & divitem tolerando expectabat ad pœnam: unde sequitur: *Mortuus est autem & dives. Christus Josomus* (a) (conc. 2. de Lazaro ante med.) Mortuus quidem est tunc corpore; sed erat illi ante animam mortua: nihil enim agebat ex operibus animæ: nam totus fervor ejus qui provenit ex dilectione proximi, exspiravit, & erat corpore (4) defuncto defunctior. (b) Nullus autem est qui sepeliendo diviti ministrasse dicatur ut Lazaro: eo namque quod in lato itinere delectatus

P 3

mul

nece (1) aggravata mortalibus auget crimina, minuit bona: ea vero est opinari quod ea quæcumque possidemus in usu vitæ, possideamus ut domini; & ideo etiam opportune ea apprehendimus tanquam bona præcipua. Sed contrarium est: non enim nos ut domini in vita præfenti collocati sumus in propria domo, sed tanquam hospites, & advenæ quo nolimus ducimur, & quo tempore non putamus: qui nunc locuples est, in brevi fit mendiculus. Ergo quicumque sis; noveris te esse dispensatorem alienorum, & (2) quod transitorii usus, & brevis tibi jura concessa sunt. Abiecto ergo ab anima domini fastu, sumas humilitatem, & modestiam villici. *Beda.* (a) Villicus quippe villæ gubernator est, unde & à villa nomen accepit; economus autem tam pecuniæ quam frugum, & omnium quæ habet dominus, dispensator est. *Ambrosius.* Et hoc ergo discimus non ipsos esse dominos, sed potius villicos alienarum facultatum. *Theophylactus.* Deinde quod cum non exercemus dispensationem operum ad libitum domini, sed ad proprias illecebras commissis abutimur, criminosi villici sumus: unde sequitur: *Et hic dissipatus est apud illum, quasi dissipasset bona illius. Christophorus.* (b) Interea evulsus à villicatione eripitur: sequitur enim: *Et vocavit illum, & ait ei: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: jam enim non poteris villicare.* Quotidie talia nobis per effectum excludat Dominus, ostendens nobis fruentem in mensidie sospitate, priusquam vesperscat, exanimem, & alium inter prandia expirantem; & diversimode ab hac villicatione discedimus. Sed fidelis dispensator, qui de propria dispensatione confidit, desiderat cum Paulo dissolvi, & esse cum Christo; is autem cujus sunt vota terrena, anxietur in exitu: unde de hoc villico subditur: *Ait autem villicus intra se: Quid faciam, quia dominus meus auferri à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubescio.* Impotentem esse in opere crimen est vitæ inertis: non enim timeret, si consuevisset affectare labores. Quod si secundum allegoriam accipiamus parabolam, post transmigrationem hinc factam non est tempus operandi. Vita præfens habet exercitium mandatorum, futura vero solatium. Si nihil operatus es hic, frustra in futurum curas; sed nec mendicando proficies. Hujus indicium sunt virgines fatuæ, quæ imprudenter à prudentibus

medicaverunt; sed reversæ sunt vacuæ: quilibet enim suam conversationem ut tunicam induit; non est autem eam exuere, nec ambire cum alio. Sed debitorum remissionem ingeniatu est nequitia villicus, statuens sibi majorum remedium in censuris: sequitur enim: *Sci quid faciam, ut cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos suas.* Quoties enim quis exitum suum percipiens, levat beneficio sarcinam peccatorum, vel relaxando debita debitori, vel tribuens inopibus copiam, ea quæ sunt domini largiens; multos amicos conciliat præbituros sibi coram iudice testimonium veritatis non vocibus, sed bonorum operum ostensione, quin etiam paraturos per testimonium refrigerii mansionem. Nihil autem est nostrum, sed omnia sunt ditionis Dei: unde sequitur: *Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Beda.* (cap. 64. in Luc.) Cados Græcè est amphora continens urnas tres. Sequitur: (3) *Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & sede cito, & scribe quinquaginta: dimidiam ei partem dimittens.* Sequitur: *Deinde alii dixit: Tu vero quantum debes? Qui ait, Centum cados tritici.* Corus modis triginta completur. Sequitur: *Ait illi: Accipe litteras tuas, & scribe octoginta: quintam partem ei dimittens.* Simplificet ergo sic potest accipi, Quilibet indigentiam pauperis, vel ex dimidia, vel ex quinta alleviat parte, misericordiam suam mercede donandus est. *Augustinus de Quæst. Evang. (Lib. 2. q. 34.)* Vel quod de centum cadis olei quinquaginta fecit scribi à debitore, & de centum coris tritici octoginta, ad hoc valere arbitror ut ea quæ in sacerdotibus, atque levitis Judæis quilibet operatur, in Ecclesia Christi abundant, ut cum illis decimas darent, isti dimidias dent, sicut de bonis suis fecit Zachæus; aut certe duas decimas dando, ideest unam quintam, superent impendia Judæorum.

(b) *Augustinus de Quæst. Evang. (Lib. 2. q. 34.)* Villicum quem dominus eiciebat à villicatione, laudavit dominus, eo quod in futurum sibi prospexerit: unde dicitur: *Et laudavit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter egisset.* Non tamen omnia debemus ad imitandum sumere: non enim domino nostro facienda est in aliquo fraus, ut de ipsa fraude elemosynas faciamus. *Origenes.* (c) Verum, quia Gentiles dicunt

(1) Nicolai legit aggenerata. (2) Al. desst. quod. (3) Al. Sequitur enim; & sic etiam infra. Ex edit. P. Nicol. (a) Ex Hieronymo. (b) Ubi supra. Non eodem tenore tamen, vel eadem serie Corderius refert; sed idem fere sensus ex verbis quantumcumque diversis colligi potest; quamvis sunt aliqua hic expressiora quam sint ibi, sive & ibi aliqua quæ non sunt hic. (c) Vel Geometer in Catena Græcorum PP. Ex Geometria in Proverbia notat Corderius, nec in Origine occurrit.

cunt prudentiam esse virtutem, & diffiniunt eam peritiam bonorum, malorum, & neutrorum; vel cognitionem agendorum, & non agendorum: considerandum est utrum hæc dictio pluralis, aut unum significet. Dicitur enim quod Deus paravit caelos prudentia: constat bonam esse prudentiam, qua Dominus caelos paravit. Dicitur etiam in Genesis 3. secundum 70. quod serpens prudentissimus erat; ubi prudentiam non virtutem dicit, sed astutiam ad mala inclinationem habentem; & secundum hoc dicitur, quod dominus laudavit villicum, quia prudenter egisset, hoc est callide, & perperam. Et forsitan quod dixit, *Laudavit*, non secundum veram commendationem, sed abusive dictum est; ut cum dicimus aliquem commendari in mediocribus, & (1) indifferentibus rebus, & quodammodo mirandos esse concursus, & acumen, quibus vigor mentis elicitur. *Augustinus de Quæst. Evang. (Lib. 2. q. 34.)* Et contrario dicuntur istæ similitudines, ut intelligamus, si laudati potuit ille à domino qui fraudem faciebat, quanto amplius placeant Deo qui secundum ejus præceptum opera illa faciunt? *Origenes.* (a) Filii quoque hujus sæculi non sapientiores, sed prudentiores dicuntur lucis filiis; & hoc non absolute, & simpliciter, sed in genere suo: sequitur (2) enim: *Quia filii hujus sæculi prudentiores filii lucis in generatione sua sunt.* *Beda* (super Filii hujus sæculi prudentiores.) Filii lucis, & filii hujus sæculi vocantur, quomodo filii regni, & filii perditionis: cuius enim unusquisque agit opera, ejus cognominatur, & filius. *Theophylactus* (super idem.) Filios ergo hujus sæculi vocat (3) cogitantes quæ sibi commoda sunt in terra; filios vero lucis spirituales opes tractantes intuitu divini amoris. Invenimus autem in humanis quidem administrationibus prudenter omnia disponentes, & summo opere satagentes, ut si deserimus ab administratione, habeamus vitæ refugium; cum vero dispensare debemus divina, non præmeditatur quæ nobis postmodum sunt profutura. *Gregorius 18. Moral.* (super illud Job 27. „ Dives cum dormierit: cap. 11. in nov. exemp.) Ut ergo in sua manu homines post mortem quicquam inveniant, ante mortem divites suas in pauperum manibus ponant: unde sequitur: *Et ego vobis dico: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis.* *Augustinus de Verbis Domini (serm. 35.)* Quod Hebræi vocant mammona, Latine divitiæ vocantur; ac si diceret: Facite vobis amicos de divitiis iniquitatis. *S. Thom. Oper. Tom. IX.*

(1) Al. differentibus. (2) Al. omittit enim. (3) Al. cogitationes. (4) Al. enim. Ex edit. P. Nicol. (a) Vel Geometer, ut supra. (b) In Catena Græcorum PP. Hoc nequæ à Corderio refertur, neque sic in Basilii Operibus occurrit; sed aliquid ex parte huc pertinens orat. do divitibus, & paupertate, vel de avaritia versus finem.

tis. Hoc autem quidam male intelligendo rapiunt aliena, & inde aliquid pauperibus largiuntur; & putant se facere quod præceptum est. Intellectus iste corrigendus est. De justis laboribus elemosynas facite: non enim corrupturi estis iudicem Christum. Si de præda inopis daretis aliquid iudici, ut pro te judicaret, si iudex ille pro te judicavit, tanta vis est justitiæ, ut etiam tibi displiceat. Noli tibi pingere talem Deum: fons justitiæ est. Noli ergo elemosynas facere de fenore, & usuris: fidelibus dico, quibus copius Christi erogamus: sed si pecunias tales habebis, de malo est quod habebis. Jam nolite malum facere. Zachæus dixit infra 19. *Dimidium rerum mearum do pauperibus.* Ecce quomodo currit qui currit facere amicos de mammona iniquitatis: & ne reus alium teneatur: *Si cū aliquid tui, quadruplum reddam.* Est & alius intellectus. Mammona iniquitatis divitiæ sæculi sunt omnes, undecumque sint. Si enim veras divitias quaris, aliæ sunt, quibus Job nudus abundabat, quando in Deum cor plenum habebat. Istæ (4) autem ab iniquitate appellatur divitiæ, quia veræ non sunt: paupertate enim plenæ sunt, & semper obnoxie casibus: si enim veræ divitiæ essent, securitatem tibi darent. *Augustinus de Quæst. Evang. (Lib. 2. q. 34.)* Vel divitiæ iniquitatis dicuntur, quia non sunt istæ divitiæ nisi iniquis, & qui in eis constitutum specti, atque copiam suæ beatitudinis. A justis vero cum hic possidentur, est quidem ista pecunia, sed non sunt illis divitiæ nisi cælestes, & spirituales. *Ambrosius* (Lib. 7. in Luc. cap. ult.) Vel iniquum mammona dixit, quia variis divitiarum illecebris nostras avaritias tentat affectus, ut velimus servare divitiis. *Basilius.* (b) Vel si successeris patrimonio, ab injustis congregata cepisti: in pluribus enim prædecessoribus necesse est aliquem reperiri qui injuste usurpaverit aliena. Ponatur autem ut nec pater exegerit: sed aurum unde habes? Si quidem dicis: A me, ignarus Dei es, non habens iocunditiam Creatoris; qui vero à Deo, dic nobis rationem propter quam eas accepisti: an non „ Dei est terra, & plenitudo ejus? „ Psalm. 23. Ergo si communis Domini nostra sunt, erunt, & conservorum nostrorum. *Theophylactus* (hoc loco.) Istæ ergo dicuntur opes nequitia quæcumque Dominus dedit ad impendia necessitatis fratrum, ac conservorum nostrorum, nos vero tenemus nobis. Dicebat igitur à principio omnia pauperibus traditurum, quia iniquitatis sumus villici, nequitur

reti- (1) Al. differentibus. (2) Al. omittit enim. (3) Al. cogitationes. (4) Al. enim. Ex edit. P. Nicol. (a) Vel Geometer, ut supra. (b) In Catena Græcorum PP. Hoc nequæ à Corderio refertur, neque sic in Basilii Operibus occurrit; sed aliquid ex parte huc pertinens orat. do divitibus, & paupertate, vel de avaritia versus finem.

Nunc autem hic consolatur, tu vero cruciari. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Quæcumque ergo in hoc saculo bene habetis, cum vos bona egisse recollitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas eorumdem remuneratio sit bonorum; & cum quoslibet pauperes nonnulla reprehensibilia perpetrare conspexerint: quia fortasse quos superfluitas tenuissimæ pravitatis conquinat, caminus paupertatis purgati. *Chrysostomus* (conc. 3. de Lazaro.) Sed dices: Nonne est aliquis qui & hic, & illic venia perfruat? Hoc quidem difficile est, & de numero impossibili: nam etiam paupertas non urgeat, urget tamen ambitio; si aegritudo non stimulet, ira inflammat; si tentationes non impetunt, emergunt sæpius cogitationes iniquæ. Non est autem parvus labor iracundiam refrænnare, compescere illicita desideria, ostentationes sedare, desperationem remittere, vitam asperam ducere. Talia vero non agentem impossibile est salvari. *Gregorius* in hom. (40. ut supra.) Respondere etiam potest, quod mali in hac vita bona recipiunt, quia omne suum gaudium felicitatem transitoriam putant. Iusti autem habere hinc quidem possunt bona, nec tamen in recompensatione recipere: quia dum meliora, id est æterna, appetunt, eorum iudicio quælibet bona affierint, bona minime videntur. *Chrysostomus* (conc. 4. de Lazaro.) Post misericordiam autem Dei; in propriis studiis sperandam est de salute, non numerando patres, aut proximos, vel amicos: frater enim non liberat: & ideo subditur: *Et in his omnibus magnum chaos firmatum est inter nos & vos.* *Theophylactus.* *Chasma mega* (1) hoc est hiatus ingens, significat iustorum a peccatoribus distantiam: nam sicut affectus eorum varii fuerant, sic etiam mansiones non modicum differunt. *Chrysostomus*. (a) Quod firmatum dicitur, quia non potest dissolvi, agitari, vel concuti. *Ambrosius* (ubi supra.) Inter divitem igitur & pauperem chaos magnum est, quia post mortem nequeunt merita mutari: unde sequitur: *Ut hi qui volunt hinc ad nos transire non possint, neque inde huc transire.* *Chrysostomus*. (b) Quasi dicat: Videre possumus, transire non possumus; & nos videmus quid fugerimus, & vos videtis quid perdidistis; & nostra (2) gaudia cumulant vestra tormenta, & vestra tormenta cumulant nostra gaudia. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Sicut enim transire reprobi ad electos cupiunt, id est a suppliciorum suorum afflictione migrare; ita

(1) In quatuor supra relatis editionibus sic habetur. Chaos magnum significat &c. (2) Al. omittitur gaudia. (3) Sic assertive legunt omnia quæ vidimus vestra exemplaria; Nicolai autem interrogative legit in hunc modum. Non est oblitus patris tui? Non est oblitus quia ille te perdidit? *Ex edit. P. Nicol.* (a) In hom. de divite. (b) Ibid.

supra par. à fin.) Serius autem dives iste magister esse incipit, cum jam nec discendi tempus habearur, vel docendi. *Gregorius* in hom. (40. ut supra.) Quam in notandum est ardenti diviti quanta supplicia cumulantur: ad penam namque suam ei cogniti servatur (1) & memoria: cognovit enim Lazarum, quem despexit, & fratrum suorum meminit, quos reliquit: ut enim peccatores in supplicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam quos contempserunt, & de illorum pena torquentur quos inutiliter amaverunt. Penitentem autem diviti, ut Lazarum mitteretur ab Abraham, protinus respondetur: unde sequitur: *Et ait illi Abraham: Habent Moysen, & Prophetas; audiant illos.* *Chrysostomus* (conc. 4. de Lazaro.) Quasi dicat: Non sint tibi magis curæ fratres tui quam Deo, qui eos creavit, statuique eis doctores, qui eos commoverent, & sollicitarent. Vocat autem hic Moysen, & Prophetas scripta Mosaica, & prophetica. *Ambrosius* (Lib. & cap. ut supra.) Quo loco evidentiissime declarat Dominus veteri testamentum esse fidei firmitatem, retundens perniciam Judæorum, & excludens nequitas hæreticorum. *Gregorius* in hom. (40. in Evan.) Sen qui Dei verba despexit, hoc audire non posse suos sequaces æstimabat: unde sequitur: *At ille dixit: Non, pater Abraham; sed si quis ex mortuis ierit ad illos, penitentiam agent.* *Chrysostomus* (in hom. de divite.) Quia enim audiendo Scripturas contemnebat, & fabulas esse putabat, ex his quæ passus fuerat, ipse quoque dijudicabat de fructibus. *Gregorius* Nissenus. (a) Sed & aliud quoddam dogma docemur, quod Lazari quidem anima non est erga præsentia sollicita, nec retorquet se ad aliquod relictorum; at dives, quasi quodam visco, etiam post mortem à vita detinetur carnali: nam si quis omnino carnalis secundum mentem fiat, nec postquam corpus exuerit, remouetur à passionibus ejus. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Sed mox diviti veraci sententia respondetur: sequitur enim: *Ait autem illi: Si Moysen, & Prophetas non audiunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent ei:* quia qui verba legis despiciunt, Redemptoris præcepta, qui ex mortuis resurrexerit, quanto subtiliora sunt, tanto hic difficilius implebunt. *Chrysostomus* (conc. 4. de Lazaro.) Quod autem verum sit quod qui non auscultat Scripturis, nec mortuis rediivis auscultat, ostenderunt Judæi, qui nunc quidem volebant occidere Lazarum, nunc vero invadebant Apostolos; cum tamen à mortuis nonnulli resurrexerint hora crucis. Sed & illud

S. Thom. Oper. Tom. IX.
(1) Al. omittitur &. (2) Al. facere.
Ex edit. P. Nicol. (a) Lib. de anima, & resurr.

confidera, quod quisque mortuus servus est. Quæcumque vero dicunt Scripturæ, dicit Dominus: unde etiam resurgat mortuus, est cælitus descenderit Angelus, omnibus magis sunt dignæ fide Scripturæ: nam Angelorum Dominus, vivorum, & mortuorum eas insinituit. Si autem sciret hoc Deus, quod mortui resurgentes prodesse viventibus, non hoc omisisset, qui pro utilitate nostra singula quæque vacillat. Sed etiam crebro resurgerent mortui, hoc iterum tempore contemneretur; sed & diabolus (2) facile introduceret perverla dogmata, id quoque per organa sua fingens, non quidem suscitans vere defunctos, sed quibusdam fallaciis spectantium frustrans intuitum, vel ingenias quoddam mortem simulare. *Augustinus* de Curis pro mortuis habendis (cap. 14. & 15.) Diceret autem aliquis: Si nulla est mortuis cura de vivis, quomodo dives rogavit Abraham ut mitteret Lazarum ad quinque fratres suos? Sed numquid, quia hoc dives ille dixit, ideo quid fratres agerent, vel quid paterentur in illo tempore scivit? Ita illi cura fuit de vivis, quamvis quid agerent omnino nesciret, sicut nobis est cura de mortuis, quamvis quid agant omnino nesciamus. Sed rursus occurrit quæstio: Quomodo hic Abraham esse sciebat Moysen, & Prophetas, id est libros eorum? Ubi etiam noverat divitem illum in deliciis, Lazarum vero in doloribus vixisse? Verum non cum hæc agerentur in vivis, sed eis mortuis potuit Lazaro indicante cognoscere, ne fallum sit quod ait Propheta Esa. 43. „ Abraham nescivit nos. “ Possunt & ab Angelis qui rebus quæ aguntur hic, præsto sunt, audire aliquid mortui; possunt etiam aliqua quæ necessarium est eos nosse, non solum præterita, verum etiam futura spiritu Dei revelante cognoscere. *Augustinus* de Quæst. Evang. (Lib. 2. quæst. 38.) Per allegoriam autem hæc sic accipi possunt, ut in divite intelligantur superbi Judæorum ignorantes Deum justitiam, & suam volentes constituere. Purpura, & byssus dignitas regni est: & „ aufereur „ (inquit Matth. 21.) à vobis regnum Dei. „ Epulatio splendida, jactantia legis est, in qua gloriabantur, plus ad pompam elationis abutentes ea, quam ad necessitatem salutis utiles. Mendiculus autem nomine Lazarus, qui interpretatur adjutus, significat indigentem, veluti Gentilem aliquem, aut Publicanum, qui tanto magis adjuvatur, quanto minus de suorum copia facultatum præsumit. *Gregorius* in hom. (40. in Evang.) Lazarus igitur ulceribus plenus Gentilem populum figuratiter exprimit,

qui dum ad Deum conversus peccata sua confiteri non erubuit, huic vulnus in cute fuit: quid enim est peccatorum confessio, nisi quaedam vulnerum ruptio? Sed Lazarus vulneratus cupiebat saturari de micis quae cadebant de mensa divitis; & nemo illi dabat: quia Gentilem quemque ad cognitionem legis admittere superbus ille populus despiciebat; & quia (1) ei verba defluebant de scientia, quasi micæ cadebant de mensa. *Augustinus de Quæst. Evang. (Lib. 2. quæst. 38.)* Canes autem, qui ulcera pauperis lingebant, nequissimi homines sunt, amantes peccata, qui lata lingua etiam laudare non cessant opera mala, quæ in se alius gemens, & confitens detestatur. *Gregorius in hom. (40. ut supra.)* Nonnumquam etiam solent in sacro eloquio per canes prædicatores intelligi, secundum illud Psalm. 67. „Lingua canum tuorum „ ex inimicis ab ipso. „ Canum etiam lingua vulnus dum lingit curat: quia doctores sancti dum in confessione peccati nostri nos instruunt, quasi vulnus mentis per linguam tangunt. Dives autem sepultus est in inferno, in sinum vero Abrahamæ Lazarus ab Angelis ductus est, id est in secretam requiem, de qua veritas dicit Matth. 8. „ Multi venient ab oriente, & occidente, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Jacob in regno caelorum; filii autem regni „ ejicientur in tenebras exteriores. „ De longinquo autem ad videndum Lazarum oculus dives levat, quia dum per damnationis suæ supplicia infideles in imo sunt, fideles quoque ante diem extremi iudicii super se in requie attendunt, quorum post gaudia contemplari nullatenus possunt. Longe vero est quod conspiciunt, quia illuc per meritum non attingunt. In lingua autem amplius ardere ostenditur, quia infidelis populus verba legis in ore tenuit, quæ opere servare contempsit. Ibi ergo amplius ardebit ubi se amplius ostendit scire quod facere noluit. Abraham autem filium eum vocat, quem tamen à tormento non liberat; quoniam huius infidelis populi patres, quia multos à sua fide deviasse considerant, eos nulla compulsionem à tormentis eripiunt, quos tamen per carnem filios recognoscunt. *Augustinus de Quæst. Evang. (Lib. 2. quæst. 38.)* Quinque autem fratres, quos habere dicit in domo patris sui, Judæos (2) significant, qui appellari sunt quinque, quia sub lege detinebantur, quæ per Moysen data est, qui quinque libros conscripsit. *Chrysostomus (hom. de divite.)* Vel habuit quinque fratres, id est quinque sensus, quibus ante servierat; & ideo Lazarus amare non poterat, quia illi fratres non amant paupertatem. Illi te fratres in

hæc tormenta miserunt: salvari non possunt nisi moriantur; alioquin necesse est ut fratres habent cum fratre suo. Sed quid quaris ut mittam Lazarum? *Habent Moysen, & Prophetas.* Moyses, Lazarus pauper fuit, majores divitias esse arbitratus paupertatem Christi, quam divitias Pharaonis. Hieremias in lacum missus pane tribulationis vescitur; & omnes Prophetæ istos fratres docent; sed isti fratres salvari non possunt nisi aliquis ab inferis resurrexerit. Isti enim fratres antequam Christus resurrexerit, me ducebant in mortem: ille mortuus est, sed isti fratres resurrexerunt: nunc oculus meus Christum videt, auris eum audit, tactus amplectitur. Ex hoc autem quod diximus, locum determinamus Marcioni, & Manichæo, qui destruant vetus testamentum. Vide ergo quid dicat Abraham. *Si Moysen, & Prophetas non audiunt;* quasi dicat: Bene facis eum qui resurrexerunt esse expectando; sed in illis Christus loquitur: si illos audies, & illum audietur est. *Gregorius in hom. (40. in Evang.)* Judæicus autem populus, quia Moysi verba spiritaliter intelligere contempsit, ad eum de quo Moyses locutus fuerat, non pervenit. *Ambrosius (Lib. 8. in Lucam cap. de divite.)* Vel aliter. Lazarus est pauper in sæculo, sed Deo dives: neque enim omnis sancta paupertas, aut divitiarum criminosa; sed sicut luxuria infamat divitias, ita paupertatem commendat sanctitas. Sive apostolicus aliquis pauper in verbo, locuples in fide, qui veram tenet fidem, verborum infulas non requirit: cui similem illum puto qui cæsus sæpius à Judæis, ulcera sui corporis lambenda quibusdam velut canibus offerebat. Beati canes, in quos ulcerum talium distillat humor, ut impleat cor, quo custodire domum, servare gregem, cavere assuescant lupos. Et quia panis verbum est, fides autem verbi est; micæ velut quedam dogmata fidei sunt, mysteria scilicet Scripturarum. Ariani autem, qui societatem potentie regalis affectant, ut impugnent Ecclesie veritatem, nonne tibi videntur in quadam purpura, & bysso jacere; qui cum pro veris fucata defendant, divitiis abundant sermonibus? Dives hæresis Evangelia multa composuit; & pauper fides hoc solum Evangelium tenuit quod accepit. Dives Philosophia plures sibi deos fecit, pauper Ecclesia unum Deum novit: nonne illa videntur (3) egenæ divitiæ, & redundare paupertas? *Augustinus de Quæst. Evang. (Lib. 2. quæst. 38.)* Aliter etiam intelligi potest illa narratio, ut Lazarus Dominum significare accipiamus jacentem ad januam illius divitis, qui

(1) Al. ea. Omittitur utrumque à Nicolajo. (2) Al. significavit, item significat. (3) Forte egere.

se ad aures superbissimas Judæorum incarnationis humilitate deiecit, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa divitis, id est quarens ab eis vel minima opera justitiæ, quæ suæ mensæ, id est suæ potestati, per superbiam non usurparent: quæ opera quamvis minima, & sine disciplina perseverantiæ vitæ bonæ, saltem interdum vel casu facerent, sicut micæ de mensa cadere solent. Ulcera, passiones sunt Domini; canes qui ea lingebant Gentes sunt, quos immundos Judæi dicebant; & tamen passio-

nes Domini in sacramentis corporis, & sanguinis ejus per totum jam orbem suavitæ devotissima lambunt. Sinus Abraham intelligitur secretum Patris, quo post passionem resurgens assumptus est Dominus, quo eum portatum ab Angelis ideo dictum puto, quia ipsam receptionem, qua in secretum Patris accessit, Angeli annuntiaverunt discipulis. Cetera secundum superiorem expositionem accipi possunt: quia secretum Patris bene intelligitur ubi etiam ante resurrectionem justorum animæ vivunt cum Deo.

CAPUT XVII.

(a) **E**T ad discipulos suos: Impossibile est ut non veniant scandala. Væ autem illi per quem veniunt: utilis est illi si lapis molaris imponatur circa collum ejus, & projiciatur in mare, quam ut scandalizet unum de pusillis istis.

(b) Attendite vobis. Si peccaverit in te frater tuus, increpa illum; & si poenitentiam egerit, dimitte illi: & si septies in die peccaverit in te, & septies in die conversus fuerit ad te dicens, Poenitet me; dimitte illi.

(c) Et dixerunt Apostoli Domino: Adauge nobis fidem. Dixit autem Dominus: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, Eradicare, & transplantare in mare; & obediet vobis.

(d) Quis autem vestrum habens servum arantem, aut pascentem boves, qui regressus de agro dicat illi. Statim transe, & recumbe; & non dicat: Para quod cœnem, & præcinge te, & ministra mihi, donec manducem, & bibam; & post hæc tu manducabis, & bibes? Numquid gratiam habet servo illi, quia fecit quæ ei imperaverat? Non puto. Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus; quod debuimus facere, fecimus.

(e) Et factum est, dum iret Jesus in Hierusalem, transibat per mediam Samariam, & Galilæam: & cum ingrederetur quoddam castellum, occurrerunt ei decem viri leprosi: qui steterunt à longe, & levaverunt vocem, dicentes: Jesu præceptor, miserere nostri. Quos ut vidit, dixit: Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est dum irent, mundati sunt. Unus autem ex illis, ut vidit quia mundatus est, regressus est cum magna voce magnificans Deum: & cecidit in faciem ante pedes ejus, gratias agens; & hic erat Samaritanus. Respondens autem Jesus dixit: Nonne decem mundati sunt? Et novem ubi sunt? Non est inventus qui redderet, & daret gloriam Deo nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, quia fides tua te salvum fecit.

(f) Interrogatus autem à pharisæis, Quando venit regnum Dei? respondens eis dixit: Non veniet regnum Dei cum observatione, neque dicent, Ecce hic, aut Ecce illic: ecce enim regnum Dei intra vos est.

(g) Et ait ad discipulos suos: Venient dies quando desideretis videre unum diem Filii hominis, & non videbitis. Et dicam vobis, Ecce hic, & ecce illic. Nolite ire, neque sedetemi. Nam sicut fulgur coruscans de sub cælo, in ea quæ sub cælo sunt fulget: ita erit Filius hominis in die sua. Primum autem oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac.

(h) Et sicut factum est in diebus Noe, ita erit & in diebus Filii hominis. Edebant, & bibebant, uxores ducebant, & dabantur ad nuptias usque in diem qua intravit Noe in arcam; & venit diluvium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Lot. Edebant, & bibebant, emebant, & vendebant, & ædificabant; qua die autem exiit Lot à Sodomis, pluit ignem, & sulphur de cælo, & omnes perdidit. Secundum hæc erit qua die Filius hominis revelabitur.

(i) In illa hora qui fuerit in tecto, & vasa ejus in domo, non descendat tollere illa; & qui in agro, similiter non redeat retro. Memores estote uxoris Lot. Quicumque quaesierit animam suam salvam facere, perdet illam; & quicumque perdidit illam, vivificabit eam.

(k) Dico autem vobis: In illa nocte erunt duo in lecto uno: unus assumetur, & alter